

θά διετήρει ἴσως τῆς νησιωτικῆς του πατρίδος τὴν φιλομειδῆ φαιδρότητα καὶ δὲν θά ἐψάλλε τοὺς Τάφους, ἂν δὲν ἐθόλωνε τὴν ζακυνθίαν του ἰλαρότητα ἢ πολυφροντίς σκέψις πολυκινήτων ἐν Ἰταλία ἡμερῶν, ἄς ἔτι μάλλον ἐπειτα συνεσκότασαν τῆς Ἰαλβίανος αἱ ὀμίχλαι; Πῶς νὰ μὴ ἐνθουμηθῶμεν, ὅτι καθ' ὃν χρόνον συνεκύκα τὴν ἀπὸ προαιωνίου νάρκης ἀνατινασσομένην Ἑλλάδα τῶν ὀπλων ὁ ὀρυμαγδὸς, τῆς νήσου ἐκείνης ὁ φοιδὸληπτος βλαστὸς ἔλαβεν ἀνὰ χεῖρας τοῦ Τυρταίου τὴν λύραν, καὶ ἀπὸ τῶν ἐμμελῶν αὐτῆς χορδῶν ἐξαπέστειλεν εἰς τοὺς ὑπὲρ πατρίδος μαχομένους τὸ ἐγερτήριο ἐκεῖνο σάλπισμα τῆς ἐλευθερίας, ὅπερ ἔμελλε δικαίως νάναδειχθῆ ὁ ἐθνικὸς ἡμῶν ὕμνος; Καὶ πῶς νὰ μὴ καυχᾶται ἡ Ζάκυνθος διὰ τὸ τέκνον αὐτῆς ἐκεῖνο, ὅπερ μόνον οἱ ἄλλοι Ἑλληνας ἡμεῖς ἔχομεν ἀνάγκην νὰ ὀνομάζωμεν Σολωμὸν, ἐκείνη δ' ἀρκεῖται καλοῦσα ποιητὴν; Οὐδὲ εἶνε ὀλιγώτερον εὐώδη τὰ ζακύνθια ἄνθη, δι' ὧν ἔπλεξεν ὁ Κάλβος στεφάνους ἀθανάτους εἰς τὴν μνήμην τοῦ Ἱεροῦ λόχου, τοῦ Κανάρη, τῶν κατὰ τὸν ἀγῶνα θριάμβων τῆς πατρίδος. Ἑλλάς καὶ Ζάκυνθος, ἰδοὺ αἱ δύο χορδαὶ τῆς κιθάρας τοῦ ἐμπνευσμένου Ζακυνθίου. Καὶ ἐν ᾧ μεγαλόφωνος ὕμνευ ἡ μοῦσά του ἀπὸ τῆς ξένης τὰς ἐθνικὰς νίκας, ἡ ψυχὴ του φέρεται ὅλη πρὸς τὴν γενέτειραν, καὶ, βρέχων τὴν λύραν μὲ τὸ δάκρυ τῆς νοσταλγίας, προσφωνεῖ φιλοστόργως τὴν πεφιλημένην Ζάκυνθον·

ὦ φιλάττη πατρίς,
ὦ θαυμασία νῆσος,
Ζάκυνθε· σὺ μοῦ ἔδωκας
τὴν πνοὴν καὶ τοῦ Ἀπόλλωνος
τὰ χρυσὰ δῶρα.

Ποτὲ δὲν σὲ ἐλησμόνησα,
ποτέ. Καὶ ἡ τύχη μ' ἔρωψε
μακρὰν ἀπὸ σέ· μὲ εἶδε
τὸ πέμπτον τοῦ αἰῶνος
εἰς ξένα ἔθνη.

Ἄλλ' εὐτυχὴς ἢ δύστηνος,
ὅταν τὸ φῶς ἐπλούτει
τὰ βουνὰ καὶ τὰ κύματα,
σ' ἐμπρὸς τῶν ὀφθαλμῶν μου
πάντοτε εἶχον.

Σὺ ὅταν τὰ οὐράνια
βόδα μὲ τὸ ἀμαυρότατον
πέπλον σκεπάζῃ ἡ νύκτα,
σὺ εἶσαι τῶν ὀνείρων μου
ἡ χαρὰ μόνη.

Τὸ κύμα ἰόνιον πρῶτον
ἐφίλησε τὸ σῶμα·
πρῶτοι οἱ ἰόνιοι ζέφυροι
ἐγάϊδευσαν τὸ στήθος
τῆς Κυβερείας.

Κι' ὅταν τὸ ἐσπέριον ἄστρον
ὁ οὐρανὸς ἀνάπτῃ
καὶ πλέωσι γέμοντα ἔρωτος
καὶ φωνῶν μουσικῶν
θαλάσσια ξύλα,

Φιλεῖ τὸ ἴδιον κύμα
οἱ αὐτοὶ χαιθεύουν ζέφυροι
τὸ σῶμα καὶ τὸ στήθος
τῶν λαμπρῶν Ζακυνθίων
ἄνθος παρθένων.

Μοσχοβολαεῖ τὸ κλίμα σου,
ὦ φιλάττη πατρίς μου,
καὶ πλουτίζει τὸ πέλαγος
ὑπὸ τὴν μυρωδιὰν
τῶν χρυσῶν κίτρων.

Σταφυλοφόρους βίβας,
ἐλαφρά, καθαρὰ,
διαφανῆ τὰ σύννεφα
ὁ βασιλεὺς σοῦ ἐχάρισε
τῶν ἀθανάτων.

Ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος
σοῦ βρέχει τὴν ἡμέραν
τοὺς καρπούς, καὶ τὰ δάκρυα
γίνονται τῆς νυκτὸς
εἰς ἐσὲ κρίνος.

Ἄς μὴ μοῦ δώσῃ ἡ μοῖρά μου
εἰς ξένην γῆν τὸν τάφον·
εἶναι ἰγλυκὺς ὁ θάνατος
μόνον ὅταν κοιμώμεθα
εἰς τὴν πατρίδα.

Ἡ γενέτειρα τοῦ Φωσκόλου, ἡ πατρίς τοῦ Σολωμοῦ καὶ τοῦ Κάλβου δὲν εἶνε σήμερον ἡ γῆ τῆς ἐπαγγελίας ἢ περιγράφουσι αἱ στροφαὶ τοῦ Ζακυνθίου αἰοῦ. Τὸ κύμα τὸ ἰόνιον ἐπληξεν ὀργίλον, ἀντὶ νὰ θωπεύσῃ, τὴν σεισμώσεστον νῆσον, καὶ βαρέα ἀντὶ ἐλαφρῶν, μολύβδινα ἀντὶ καθαρῶν, τεφρόχροα ἀντὶ διαφανῶν ἐκάλυψαν τὰ σύννεφα τὸν οὐρανὸν τῆς, ὅπως μὴ ἡ λαμπὰς ἡ αἰώνιος ἡ βρέχουσα τὴν ἡμέραν τοὺς καρπούς τῆς εὐφύρου νήσου προσίδη τὸν στυγνὸν σωρὸν τῶν ἄρειπῶν, δι' ὧν ἔσπειρε τὸ ἔδαφός τῆς ὁ βασιλεὺς τῶν ἀθανάτων.

Τὸ ἄσμα τῆς Ζακύνθου ἐσίγησε, καὶ ὁ γέλως τῆς ἐσβέσθη. Ἡ δ' Ἑλλάς περιφέρει τὸν δίσκον τῆς φιλανθρωπίας διὰ νὰ δώσῃ ὀλίγα ψιχία εἰς τοὺς λιμώττοντας, καλύμματα εἰς τοὺς βίγουντας καὶ τοὺς ἀσθενεῖς, μικρὰν σκέπην εἰς τοὺς ἀστέγους καὶ διὰ νὰ ἐπιναφέρῃ ὀψιὸν ποτε τὸ μειδίημα εἰς τὰ χεῖλη ἐκεῖνα, παρ' ὧν παρελθόμεν τὸν γέλωτα καὶ τὸ ἄσμα. Εἰς τὸν δίσκον αὐτὸν προσφέρει ὁ Παρνασσὸς ὅτι μόνον δύναται νὰ προσφέρῃ, ὀλίγον ἄσμα, ὀλίγους στίχους. Τὸ ἄσμα δ' αὐτὸ, τοὺς στίχους αὐτοὺς ἡ ἐλεήμων καὶ φιλόμουσος ἡμῶν καρδιά μεταβάλλει εἰς ἄρτον καὶ παραμυθίαν διὰ τὴν Ζάκυνθον.

ΣΠΥΡ. Π. ΛΑΜΠΡΟΣ

Ἡ ΚΑΤΑΣΤΡΟΦΗ ΤΗΣ ΖΑΚΥΝΘΟΥ

ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ ΑΥΤΟΠΤΟΥ

Ἡ ὀραισιότης τῶν νήσων μας, ἡ ἑλληνικὴ τροφὸς τῆς μανωλίας, τῆς μπεγκονίας, τῆς μπουγαρινίας, ἡ μυροβόλος Ζάκυνθος μὲ τὰ δάση τῶν μπανανειῶν τῆς, τῶν ποικιλωτάτων ἐσπεριδοειδῶν τῆς, ἡ ἀναμιμνήσκουσα μὲ τὴν πλουσίαν καὶ ὀργῶσαν φύσιν τῆς τὰς χώρας τῶν Τροπικῶν καὶ μὲ τὸ ἄσμα τῆς τὴν Ἰταλίαν, ἡ Ζάκυνθος ἡ τόσον δικαίως ἐπικληθεῖσα τὸ ἄνθος τῆς Ἀνατολῆς, ἀπὸ τινῶν ἡμερῶν σχεδὸν δὲν ὑπάρχει. Τὸ γλυκύ τῆς ἄσμα διεδέχθησαν οἱ θρῆνοι καὶ τὸ αἰεὶ γελοῦν πρόσωπόν τῆς βαθὺς πένθους πέπλος καλύπτει.

Αὐτόπτης τῆς καταστροφῆς μάρτυς θέλω σὰς ἀφηγηθῆ διὰ τῆς ὠχρᾶς πεζογράφου γραφίδος τὸ ἀτύχημά τῆς, ἐνῶ τῇ ἤξιζον πέντε στίχοι, ὅμοιοι πρὸς ἐκείνους, δι' ὧν ὁ μέγας ψάλτης τῆς ὕμνησεν ἀθανάτως τὴν καταστροφὴν τῶν Ψαρῶν.

*

Ἡ γειτονία τῆς Αἴτνης καὶ τοῦ Βεζουβίου, ὑπόγειοι σπασμοὶ ἀγνώστου ἔτι ἀφορμῆς τῇ ἐπιπέτῃ, αἱ ἀφθονοὶ τῆς νάφθης πηγαί τῆς, τίς οἶδε τίνας ἄλλαι κρύφιαί τῆς Φύσεως ἰδιοτροπίαί ἀνατινάσσουσι καὶ συνταράττουσι καὶ δονοῦσι διὰ μέσου τῶν αἰώνων τὴν πάγκαλον ταύτην νῆσον καὶ μεταβάλλουσι αὐτὴν εἰς γνήσιον ἀντίκρυσμα ἐν τῷ Ἰονίῳ Πελάγει τῆς ἐν τῷ Αἰγαίῳ Θήρας. Ἔτος σχεδόν, ἀφ' οὗτοῦ ἡ Ἱστορία ἤρξατο χρονολογικῶς νὰ καταγράφη τὰ μεγάλα φυσικὰ φαινόμενα δὲν παρῆλθε χωρὶς νὰ σημειωθῶσιν ἀπειροὶ δονήσεις τῆς γῆς τῆς, δύο δὲ καὶ τρεῖς ἰσχυροὶ σεισμοὶ ἀντίκτυποι. Κατὰ μακρότερα δὲ διαστήματα σεισμοὶ πραγματικοί, ἐπιτόπιοι, οἰκίας καταρρίπτοντες, ἀνθρώπους φονεύοντες καὶ σοβαρωτάτας προξενούντες ζημίας συνετάρασσον τὴν Ζάκυνθον. Ἐκ τούτων ὀνομαστότατοι ὑπῆρξαν οἱ τῶν ἐτῶν 1650, 1673, 1696, 1713, 1727, 1742, 1767 καὶ 1791. Κατὰ τὸν αἰῶνα, οὐ μετ' ὀλίγων θὰ ἐξέλθωμεν, ὀνομαστότατοι σεισμοὶ ὑπῆρξαν ὁ τοῦ 1820 καὶ ἰδίᾳ ὁ τοῦ 1842, ἀνήμερα τοῦ ἀγίου Λουκᾶ συμβᾶς, οὗ τὴν φρικτὴν μανίαν αὐτόπται μάρτυρες μοὶ διηγήθησαν ἐν φρίκῃ. Καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους δ' ἐκείνου ἔτος δὲν παρῆλθε χωρὶς νὰ σεισθῇ ἡ καλὴ νῆσος, χωρὶς νὰ φρικιάσωσιν οἱ τόσον εὐθυμοὶ καὶ τόσον γνήσιοι τῆς ἀπολαύσεως, τοῦ γέλωτος, τοῦ ἔσματος ἐρασταὶ κάτοικοί τῆς.

Ἐφέτος ὅμως τὸ πρᾶγμα ἐδεινώθη καὶ κακοὶ προάγγελοι δυσθύμους κατέστησαν τοὺς Ζακυνθίους. Ἀπ' αὐτῆς σχεδὸν τῆς τοῦ ἔαρος ἐνάρξεως, ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ Ἰουλίου ἡ γῆ ἤρξατο σειομένη, ὑπόκωφοι κρότοι, ὡσεὶ πολλῶν βοῶν μυκωμένων, ἐτρόμαζον τὰ παιδάκια καὶ ἐθλίβον τοὺς μεγάλους, ἐνῶ αἱ τῆς νάφθης πηγαὶ καὶ ἀφθονώτεραι καὶ ἀγριώτεραι καθίσταντο. Οὕτως ἐξηκολούθησε σειόμενον καὶ συνταρασσόμενον τὸ ἔδαφος μέχρι τῆς 15 Αὐγούστου, ὁπότεν οἱ Ζακύνθιοι ἠσθάνθησαν τὸν πρῶτον ἰσχυρὸν σεισμόν. Ὁ τρόμος τῶν ὑπῆρξεν ἰσχυρώτατος καὶ λίαν εὐλογος, εὐτυχῶς μικρὰ διακοπή, καὶ εἶτα ἀσθενὴς ἐπανάληψις τῶν σεισμικῶν δονήσεων τοὺς ἔκαμε ν' ἀναθαρρήσωσιν, ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε καὶ αὐτὸς ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀνατολικῆς Τηλεγραφικῆς Ἐταιρίας κ. Φόρστερ, ὅστις ἐπὶ μακρὰ ἔτη τὴν Ζάκυνθον ὑπὸ σεισμολογικῆν ἔποψιν μελετᾷ, ἐλπίσας, ὅτι ἡ θεομηνία κατέπαυσεν, προήγγειλε διὰ τῆς ἐφημερίδος «Ἀκροπόλεως» τὴν ἀφρευκτον κατὰ τὸ ἔτος τοῦτο ἀπὸ τῶν σεισμῶν ἀπαλλαγὴν τῆς νήσου.

Ἄλλως ὅμως ἔδοξε τῷ Πλούτῳ καὶ τὴν ἐσπέραν τῆς 18ης Ἰανουαρίου μηκυθμὸς ἰσχυρὸς, καὶ παλμικὴ κίνησις τῆς γῆς ἐκ τῶν ἄνω πρὸς τὰ κάτω καὶ εἶτα περιστροφικὸς σάλος ἐκ Δυσμῶν πρὸς Ἀνατολὰς διέτρεξεν, ὡς σπασμὸς τὴν νῆσον καὶ συνεκλόνησεν αὐτὴν ὀλόκληρον ἐκ τῶν μυχιαιτάτων. Οἱ ἀτυχεῖς Ζακύνθιοι περίτρομοι ἐξῆλθον τῶν οἰκιῶν των, ἅς εἶδον διαρραγείσας, καὶ γονυπετήσαντες θερμὰς πρὸς τὸν πολιοῦχον των Ἅγιον Διονύσιον ἀπέτειναν δεήσεις. Πρὸς στιγμὴν ἤλπισαν, ὅτι τὸ κακὸν παρῆλθε καὶ ἀναθαρρήσαντες εἰσῆλθον ἐκ νέου εἰς τὰς οἰκίας των ἐξετάζοντες τὰς ἐπελθούσας εἰς

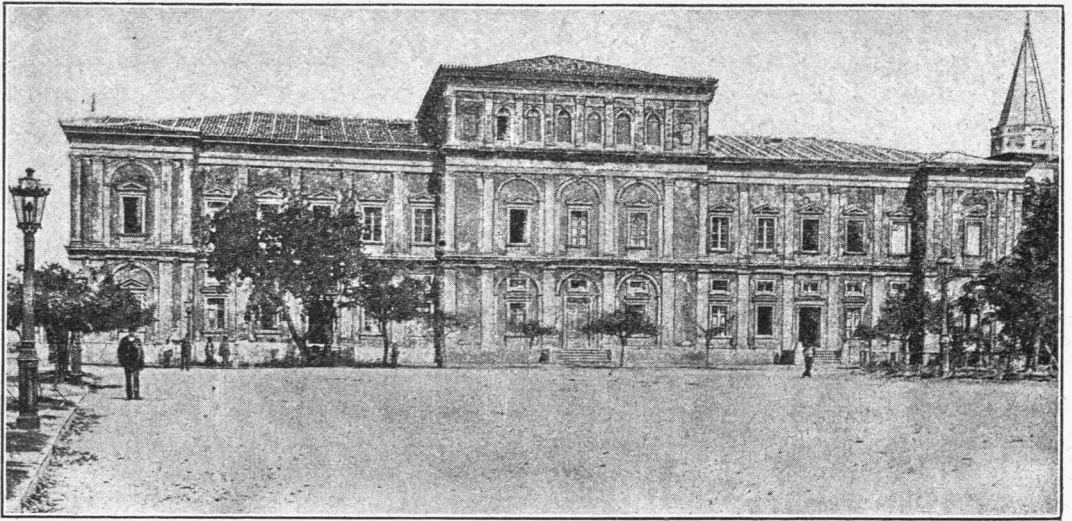
αὐτὰς καταστροφὰς καὶ σκεπτόμενοι πῶς θὰ τὰς διορθώσωσιν. Ἀπὸ τοῦ μεσονυκτίου ὅμως στυγνὴ τούς κατέλαβεν ἀπελπισία καὶ ἀλλεπάλληλοι δονήσεις, καὶ τοὺς διαρραγέντας τοίχους κατέρριπτον, καὶ κακοῦ τρομεροῦ προάγγελοι ἐγίγοντο. Ἐν ταύτῃ φρικτῇ ἀγωνίᾳ διῆλθον οἱ Ζακύνθιοι τὴν νύκτα τῆς 18ης πρὸς τὴν 19ην Ἰανουαρίου, ὁπότεν τὴν πρωϊαν ὥρᾳ 6 1/4 ἐπῆλθεν ἡ τρομερὰ καταστροφή. Οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων κατάκοποι ἐκ τῶν συγκινήσεων καὶ ἀπατηθέντες ἐκ τῆς ἐπὶ δίωρον καταπάυσεως τῶν δονήσεων ἐκοιμῶντο. Κακὸν ὅμως ζῦπνημα τοὺς ἀνέμενε. Σεισμὸς μετὰ δεινοῦ δούπου καὶ φρικτοῦ μηκυθμοῦ διαρκέσας 18 ἡ κατ' ἄλλους 22 δευτερόλεπτα ἀπετελείωσεν, ὅ,τι ὁ τῆς ἐσπέρας σεισμὸς εἶχεν ἀρχίσει. Οἱ διερωγότες τοῖχοι κατέπεσον, ἕτεροι διερράγησαν καὶ ἀφῆκαν τὰς στέγας νὰ καταπέσωσι, δωμάτια ὀλόκληρα ἐκρημίσθησαν, θεμέλια ἐξῆλθον τῶν κογχῶν των καὶ κατὰ τὴν γραφικὴν τῶν Ζακυνθίων ἐκφρασιν οἱ τοῖχοι ἠλέσθησαν.

*

Ἀπερίγραφτος καὶ ἀκατανόητος εἰς μὴ αὐτόπτην μάρτυρα σκηνὴ ἐπηκολούθησε. Ἐκφρων ὁ λαός, γυναῖκες, παιδία, ἄνδρες ἀνετινάχθησαν τῶν κλινῶν των καὶ ἐξήτησαν ἐν τῇ φυγῇ τὴν σωτηρίαν, ἀλλ' ἐν τῷ σκότει καὶ τῇ παραζάλῃ φρικτὰ ἐπηκολούθησαν δράματα. Οἱ μὲν ἀπὸ τῶν κλινῶν ἀναπηδήσαντες, ὡς ὁ Εἰσαγγελεὺς κ. Τσιμπουράκης, ἐπληγώθησαν βαρῶς ἐκ τῶν ἐξακολουθούντων νὰ καταπίπτωσι τεμαχίων τῶν τοίχων, ἄλλοι ζητοῦντες νὰ κατέλθωσι τὴν κλίμακα κατεκρημνίζοντο αὐτῆς, μόλις συκρατουμένης ἐπὶ σαλευθέντων ἐκ τοῦ σεισμοῦ ἀγκωναριῶν, οἱ πλείοτεροι τέλος ἐν τυφλῇ φυγῇ ἐπληγῶνοντο ἐν τῇ ὁδῷ ἐκ τῶν καταπιπτόντων τεμαχίων τῆς στέγης ἢ τῶν κεράμων. Δύο δέ, μία γυνὴ καὶ εἰς ἀνήρ ἐργατικός, ὁ Τσαούσης, εὐρήκαν τὸν θάνατον ὑπὸ σωρῶν ἐρειπίων. Τοῦ τελευταίου τούτου ὁ θάνατος τραγικώτατος καὶ ὄλως μοιραῖος ἀξίζει νὰ περιγραφῇ ἰδιαίτερος. Ὁ ἀτυχὴς κατῳκίον ἐν μικρῷ καὶ ταπεινῷ οἰκίσκῳ ἐν τῇ πτωχῇ τῆς Ἀγίας Ἀννης συνοικίᾳ. Ὁ οἰκίσκος οὗτος, ὃν ἐπεσκέφθη, ἀπετελείτο ἐκ τριῶν δωματίων· τὸ πρῶτον, τὸ ἐν τῇ εἰσόδῳ, ἐχρησίμευεν ὡς αἴθουσα, ἐστιατόριον κτλ. τὰ δύο ἐν τῷ βάθει, ὡς κοιτῶνες. Ἐν τῷ πρὸς δεξιὰν τῷ εἰσερχομένῳ ὁ Τσαούσης ἐκοιμάτο μέχρι τῆς ἐσπέρας ἐκείνης. Πτοηθεὶς ὅμως ἐκ τοῦ πρώτου σεισμοῦ καὶ πεποισθῶς, ὅτι ἐν τῷ δευτέρῳ δωματίῳ πλείων ὑπῆρχεν ἀσφάλεια μετεκόμισε τὴν κλινὴν του εἰς αὐτὸ καὶ ἐπὶ τῇ πεποιθήσει ταύτῃ ἀπεκοιμήθη. Μοιραῖον ὅμως ἦτο νὰ ἀποθάνῃ καὶ ἐνῶ διὰ τοῦ δευτέρου σεισμοῦ τὸ δωμάτιον, ἐν ᾧ πρότερον ἐκοιμάτο οὐδὲν σχεδὸν ἐπαθε, τὸ δωμάτιον εἰς ὃ κατέφυγεν εὐρέθη σωρὸς ἐρειπίων τὴν ἐσπέραν καὶ ὁ Τσαούσης νεκρὸς ἐπὶ τῆς κλινῆς του!

*

Ἡ φρίκη καὶ ὁ τρόμος τῶν γυναικῶν ἰδίᾳ καὶ τῶν παιδίων ὑπῆρξεν ἀπερίγραφτος. Νευροπαθεστεραι καὶ δειλοτέραι τῶν ἀνδρῶν κατελήφθησαν ὑπ' ἀληθοῦς παραφροσύνης αἱ ἀτυχεῖς Ζακυνθίαί,

Τὸ Θέατρον

αὶ γοεραὶ αὐτῶν οἰμωγαὶ συνέπνιγον τὸν κρότον τῶν καταπιπτόντων τοίχων καὶ τοὺς συνεχεῖς μυκηθμούς τῆς γῆς. Καὶ ἐν τούτοις ἐν ὅλῃ αὐτῇ τῇ ταρταρείῳ φρίκῃ καὶ τῷ σατανικῷ πανδαιμονίῳ οὐδεμία ἐλησμώνησε τὸ τέκνον τῆς, ἀλλ' ἅπασαι προκινδυνεύουσαι καὶ τὴν ζωὴν αὐτῶν εἰς μηδὲν λογίζομεναι ἐπανήρχοντο εἰς τὰς καταπεσούσας οἰκίας των, ἀφ' ὧν τὸ ἔνστικτον τῆς ἰδιοσυντηρήσεως τὰς εἶχεν ἀπομακρύνει καὶ ἐφορμῶσαι, ὡς λέειναι, μάχας ὁμηρικὰς συνεκρότουν πρὸς τὰ ἐρείπια καὶ διὰ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ὀνύχων ἀπομακρύνουσαι τοὺς λίθους καὶ τὴν ἄσβεστον ἐξέθαπτον ἐξ αὐτῶν τὰ τέκνα των. Πρὸ τοιούτου ἡρωϊσμοῦ, οὐ τὰ κατορθώματα οὔτε ποιητῆς οὔτε ἱστορικός θὰ ἐξυμνήσῃ, ὠχριοῦν τὰ μέγιστα τῶν πολεμικῶν κατορθωμάτων.

*

Τοιαύτην σκηνὴν μοὶ διηγήθη μήτηρ, ἐνώπιον τῶν Βουλευτῶν Ζακύνθου κ. κ. Λομβάρδου, Ρώμα καὶ Πλακᾶ, κατοικοῦσα ἐν μικρῷ οἰκίῳ παρὰ τὴν συνοικίαν τῆς Ὑπαπαντῆς.

— Αὐτὸ τὸ παιδάκι ποῦ βλέπεις, ἀρέντη—μοὶ ἔλεγεν ἐπιδεικνύουσα μοι διετῆς παιδίον μὲ δεδεμένον τὴν κεφαλὴν καὶ μεμωλωπισμένον τὸ πρόσωπον εἶχε ταρῆ μαζῷ μὲ τὴν κούναν του ἐκεῖ δὴ ἴστην γωνιά. Ἡ μισὴ κούνα εἶχε σκεπασθῆ ἀπὸ χαλάσματα, ἀπάνω δὲ ποῦ ἦταν τὸ κεφαλάκι του εἶχαν πέσει δύο μεγάλα κοτρώνια. Στὸ πέσιμό του τὸ ἕνα συνεπῆρε μαζῷ καὶ τὴν εἰκόνα τοῦ Ἁγίου καὶ αὐτὸ τὸ ἔσωσε!

Καὶ ταῦτα λέγουσα ἐποίησε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἀπέτεινε δακρύουσα θερμὴν πρὸς τὸν Ἅγιον προσευχὴν.

— Ἐγὼ — ἐξηκολούθησε — ὤρμησα ἔξω ἴστην πρώτη στιγμὴ τοῦ χαλασμοῦ. Μὰ ἄμα βρέθηκα ἴστον δρόμο, τότε θυμήθηκα τὸ παιδί μου. «Τὶ κάμνω!» εἶπα καὶ ὤρμησα πίσω. Μιὰ, μιὰ πέτρα ἔβγαξα, ἀρέντη, ἔτσι νὰ με βοηθῆ πάντα ὁ Ἅγιος καὶ μισὴ ὥρα ἔκμα, ὡς που νὰ τὸ ξεθάψω, τὸ τοκαμένο. Καὶ αὐτὸ ἐκλαίγε σιγανὰ, σιγανὰ.

*

Καὶ ἤδη ὅποια νομίζετε, ὅτι εἶναι νῦν ἡ Ζάκυνθος. Σωρὸς ἐρείπιων. Ὁλόκληρος ἡ ἐξοχὴ τῆς, ἅπαντα τὰ χωρία τῆς δὲν ἔχουσιν οὔτε μίαν οἰκίαν ἀκεραίαν, ἅπασαι κατέπεσον, ἅπασαι κείνται χαμαί. Χωρία, ὡς τὸ Γαιτάνιον καὶ τὸ Κερί ἀποτελοῦσι βουνοὺς χαλασμάτων. Ἐκ δὲ τῆς πόλεως ἐκ 2,800 οἰκιῶν, κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀποσταλέντας ἐπὶ τόπου μηχανικοὺς μάλισ αἱ 200 εἶναι κατοικήσιμοι. Αἱ λοιπαὶ οὐ μόνον δὲν εἶναι κατοικήσιμοι, ἀλλὰ τὸ φρικωδέστερον εἶναι ζῶντες τάφοι, ἔτοιμοι νὰ καταβροχθίσωσι τοὺς ἐν αὐταῖς ἐπιμένοντας νὰ εὑρῶσιν ἄσυλον Ζακυνθίους. Οἰκίαι μεγάλαι καὶ ὠχυρῶς ἐκτισμέναι, ὡς τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Χαριάτη, νῦν Μερκάτη, ἡ νέα τοῦ κ. Βούλτσου, ἡ τοῦ Σβορώνου, τοῦ Ζησιμοπούλου, τοῦ Ραφτάνη, τοῦ Ἄλ. Ρώμα ἔπαθον μεγίστας ζημίας. Ἐκ τῶν Ἐκκλησιῶν δὲ αἱ πλείστα ἔπαθον καὶ ἰδίᾳ σχεδὸν ἠρειπώθησαν ἡ πάγκαλος Ἁγία Τριάς, ὁ Ἅγιος Στυλιανός, ὁ Ἅγιος Ἡλίας, ὁ Παντοκράτωρ, ὁ Σάν Μάρκος, ἡ Σάντα Μαρίνα, ἡ Ἁγία Παρασκευή, ὁ Ἅγιος Χαράλαμπος.

*

Περιῆλθον πλειστάκις τὰς διαφοροὺς συνοικίας τῆς πόλεως καὶ ἐορίζα πρὸ τοῦ μεγέθους τῆς καταστροφῆς. Αἱ συνοικίαι ἰδίᾳ Νεοχωρίου, Ἁγίας Ἄννης, Ὑπαπαντῆς, Ὑψώματος, Ἀμμου, Ἁγίας Τριάδος εἶναι παντελῶς ἀκατοίκητοι.

Τί θὰ γείνη ὅλος αὐτὸς ὁ λαός;

Ὁ Βασιλεὺς, ἡ Κυβέρνησις, οἱ Βουλευταὶ Ζακύνθου, σύμπασα ἡ Ἑλλάς, αὐτοὶ οἱ ξένοι προσέρχονται ἀρωγοὶ καὶ οὐδέποτε ἡ Ἀθηναϊκὴ φιλανθρωπία τοσοῦτον λαμπρῶς ἐξεδηλώθη. Ἄλλ' ὅλα ταῦτα δὲν εἶναι ἐπαρκῆ πρέπει πάντες, πάντες νὰ συνδράμωμεν, ὅπως δυνάμεθα τὴν καλὴν, τὴν ὠραίαν, ἀλλὰ τόσον δυστυχῆ ταύτην νῆσον, τὸ ἀγλάισμα τῆς Ἑλληνικῆς φύσεως, τὴν πάγκαλον Ζάκυνθον.

N. I. ΣΠΑΝΔΩΝΗΣ